

Яценко Таміла Олексіївна,

доктор педагогічних наук, старший науковий співробітник,

відділ навчання української мови та літератури

Інститут педагогіки НАПН України

ІНТЕГРОВАНІЙ КУРС ЛІТЕРАТУР У РЕАЛІЯХ НУШ:

ЗМІСТ ТА ОСОБЛИВОСТІ ВИВЧЕННЯ

У реаліях реалізації концепції Нової української школи та вимог нового Державного стандарту базової середньої освіти шкільний курс літератури модернізовано упровадженням навчального предмету «Література», розробленого на засадах інтеграції.

Об'єднання споріднених предметів забезпечує оптимізацію освітнього процесу, створення єдиного тематичного простору, допомагає уникненню дублювання навчальної інформації у змісті української літератури та зарубіжної літератури як окремих навчальних предметів. Системно, взаємопов'язано й послідовно представлений навчальний матеріал сприяє формуванню в учнів цілісного уявлення про світову художню літературу, невід'ємною та унікальною частиною якого є українське письменство.

Інтеграція на адаптаційному циклі навчання реалізується на основі спорідненості тематики, жанрово-родової специфіки творів, художніх напрямів і стилів в українській і зарубіжній літературі (тематично-стильова інтеграція); спільних методів і прийомів навчання української та зарубіжної літератури (методична інтеграція); спільних видів навчальної діяльності (діяльнісна інтеграція); уніфікації тлумачень понять теорії літератури.

На засадах інтегрованого підходу авторським колективом під керівництвом Т.О. Яценко розроблено програмове та навчально-методичне забезпечення інтегрованого курсу літератур (української та зарубіжної) для 5–6 і 7–9 класів [1; 2; 3].

Для 5–7 класів зміст курсу побудовано за тематично-жанровим принципом із дотриманням хронологічної послідовності щодо письменницьких персоналій

у межах тематичного розділу. Опрацювання навчального матеріалу з його поступовим ускладненням на основі ідейно-тематичних і жанрових зв'язків зумовлене віковими особливостями художнього сприймання учнів.

Для текстуального розгляду рекомендовано твори, що ввійшли до «золотого» фонду української та зарубіжної класики для читання учнями-підлітками : лірика Т. Шевченка, Б. Лепкого, В. Симоненка, Л. Костенко, епічні твори В. Скотта, І. Франка, В. Винниченка, А. Чайковського, А. Дімарова, Г. Тютюнника, Джека Лондона, О. Генрі, Е. По, А. Конан Дойла та ін. Також рекомендовано твори сучасних українських і зарубіжних письменників, зокрема Г. Пагутяк, А. Кокотюхи, Н. Малетич, К. Штанко, Р. Рігза та ін.

У 8–9 класах вивчення інтегрованого курсу літератур ґрунтується на хронологічно-стильовому принципі з урахуванням жанрово-родової специфіки творів. У програму 8 класу введено за хронологією художні тексти відповідної історичної доби в духовній українській і зарубіжній культурі, зокрема твори античної літератури (Гомер, Есхіл та ін.), літератури доби Середньовіччя (Володимир Мономах, Омар Хаям, Данте Аліґ'єрі), Ренесансу (Ф. Петрарка, В. Шекспір, М. де Сервантес), бароко та класицизму (П. Кальдерон, С. Климівський, І. Величковський, Жан Батист Мольєр, Г. Квітка-Основ'яненко), просвітництва (Д. Дефо, Дж. Свіфт).

На основі ідейно-тематичного співвідношення у 8 класі запропоновано розгляд художніх творів класики в проєкції із творами сучасної літератури. Такі тематичні паралелі вмотивовано врахуванням пізнавальних і читацьких інтересів сучасних учнів, які матимуть змогу прослідкувати художнє осягнення конкретної історичної доби та характерів її відомих представників у сучасних творах української та зарубіжної літератури. Зокрема, поезія Д. Кременя, Л. Костенко, проза І. Білика, Р. Іванченко, В. Чемериса, В. Близнеця, В. Рутківського, М. Морозенко, В. Шевчука, Т. Шевальє.

Літературні паралелі між творами класичної й сучасної української та зарубіжної літератури також простежено на жанрово-тематичному рівні,

зокрема у вивченні Біблії та її мотивів у художній літературі, жанрів історичних пісень, балад, патріотичної та громадянської лірики тощо.

У 9 класі виокремлено такі розділи: «Романтична й реалістична проза XIX століття», «Романтична й реалістична драматургія XIX – початку XX століття», «Із літератури раннього модернізму», «Із літератури пізнього модернізму», «Із кримськотатарської літератури», «Панорама сучасної поезії», «Сучасна молодіжна проза», «Література рідного краю», «Найцікавіше з літературних новинок», «Узагальнення та систематизація вивченого».

Критеріями добору художніх творів, що репрезентують означені історико-культурні періоди, є їх відповідність віковим особливостям сприйняття старшими підлітками для формування загального уявлення про розвиток світового літературного процесу XIX–XXI ст. Завершується інтегрований курс літератур у 9 класі поезією і прозою сучасних українських і зарубіжних письменників, рекомендованою саме для цієї вікової категорії читачів. Твори також розкривають жанрово-тематичне розмаїття сучасної молодіжної прози.

Уперше до програм шкільного курсу літератури введено твори кримськотатарської літератури, а також рубрику «Найцікавіше з літературних новинок», що орієнтує на системне проведення уроків ознайомлення з творами сучасної української та зарубіжної літератури за вибором учителя та учнів.

Орієнтиром для пізнання високохудожнього світу творів української та зарубіжної літератур на шляху формування компетентного учня-читача є рубрики підручників «Літератури» для 5 і 6 класів, у змістовому наповненні яких закладено читацькоцентричний принцип опрацювання навчального тексту. Так, у рубриці «Читацький путівник» доступно для учнів цієї вікової групи конкретизовано обсяг тих предметних знань та читацьких умінь, які вони повинні здобути та якими мають оволодіти у процесі опрацювання конкретної навчальної теми [1; 2].

Художній текст є першоелементом структури підручників, тому учні спершу ознайомлюються з текстом твору, що й сприяє реалізації текстоцентричного принципу. У рубриці «Поміркуй!» запропоновані запитання

репродуктивного і частково-пошукового характеру для виявлення рівня осмислення учнями-читачами тексту твору.

Для актуалізації знань учнів передбачено рубрику «Ти вже знаєш». Її важливість зумовлена також психологічним підтекстом, оскільки актуалізація знань учнів позитивно налаштовує їх на роботу з текстом художнього твору.

Навчальний матеріал рубрики «Літературознавчий клуб», що пропонується після прочитання твору та роботи над його текстом, сприяє формуванню в учнів уявлення про автора літературного твору як людину, митця, особистість, громадянина. Достовірність фактів, значущість біографічного матеріалу, відповідність віковим особливостям сприймання і пізнавальним можливостям учнів визначають сутність цієї рубрики літературознавчого характеру.

Ефективним засобом реалізації мистецького контексту є потенціал рубрики підручників «У колі мистецтв», де акцентовано на зіставленні творів української та зарубіжної літератури з творами інших видів мистецтва.

Формуванню в учнів умінь дослідницької діяльності сприяє виконання творчих завдань, індивідуальних чи групових читацьких проєктів, рекомендованих у рубриці «Читай і досліджуй!».

Отже, новий зміст шкільної літературної освіти, реалізований в інтегрованому курсі літератур і в його навчальному забезпеченні, засвідчують реалізацію інноваційних підходів у сучасній шкільній літературній освіті.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Яценко Т. О., Пахаренко В. І., Тригуб І. А., Слижук О. А. Література (українська і зарубіжна): підруч. для 5 кл. закл. заг. серед. освіти: у 2-х частинах. Київ: ВД «Освіта», 2022. Частина І. 240 с.; Частина ІІ. 240 с.
2. Яценко Т. О., Пахаренко В. І., Тригуб І. А., Слижук О. А. Література (українська і зарубіжна): підруч. для 6 кл. закл. заг. серед. освіти: у 2-х частинах. Київ: ВД «Освіта», 2023. Частина І. 240 с.; Частина. ІІ. 240 с.
3. Яценко Т. О., Тригуб І. А. Інтегрований курс літератур (української та зарубіжної). 5–6 класи : модельна навчальна програма. Київ: КОНВІ ПРІНТ, 2021. 62 с.